

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Сумський державний університет
Навчально-науковий інститут бізнесу, економіки і менеджменту
Кафедра управління імені Олега Балацького

«До захисту допущено»

Завідувач кафедри

Ігор РЕКУНЕНКО

(підпис) (Ім'я та ПРІЗВИЩЕ)

_____ 2024 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня бакалавр

зі спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування»,

(код та назва)

освітньо-професійної програми «Публічне управління та адміністрування»

на тему «Механізми реалізації державної політики у сфері соціального захисту ветеранів війни»

Здобувачки групи ЕН-03/2пу Сергієнко Владислав Костянтинович

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Владислав СЕРГІЄНКО

(Ім'я та ПРІЗВИЩЕ здобувача)

_____ (підпис)

Керівник старший викладач кафедри управління імені Олега Балацького,
кандидат економічних наук доцент Мартинець Вікторія Володимирівна

_____ (підпис)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут бізнесу, економіки і менеджменту
Кафедра управління імені Олега Балацького

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри
Ігор РЕКУНЕНКО

(підпис) (Ім'я та ПРІЗВИЩЕ)

_____ 20_____ р.

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

на здобуття освітнього ступеня бакалавр

зі спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування»,
(код та назва)

освітньо-професійної програми «Публічне управління та адміністрування»
(освітньо-професійної / освітньо-наукової) (назва програми)

Здобувачки групи ЕН-03/2пу Сергієнко Владислав Костянтинівич
(шифр групи) (прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи " Механізми реалізації державної політики у сфері соціального захисту ветеранів війни" затверджена наказом № 0544-VI від 16.05.2024 року.
2. Термін подання здобувачем закінченої роботи 31.05.2024р.
3. Мета кваліфікаційної роботи є розробка ефективних механізмів реалізації державної політики у сфері соціального захисту ветеранів війни.
4. Об'єкт дослідження: механізми реалізації державної політики у сфері соціального захисту ветеранів війни.
5. Предмет дослідження: соціальні відносини які виникають в процесі формування механізму реалізації державної політики у сфері соціального захисту ветеранів війни.
6. Кваліфікаційна робота виконується на підставі діючого законодавства, методичних рекомендацій кафедри та нормативно-правових документів.
7. Орієнтовний план кваліфікаційної роботи, терміни подання розділів керівникові та зміст завдань для виконання поставленої мети.

№ пор.	Назва розділу	Термін подання
I	Сутність і принципи функціонування системи соціального захисту ветеранів війни	
II	Сучасний стан механізмів реалізації соціального захисту учасників бойових дій в Україні	
III	Розвиток механізмів реалізації державної політики соціального захисту учасників бойових дій	

Зміст завдань для виконання поставленої мети кваліфікаційної роботи:

У розділі 1 студент повинен розкрити сутність і принципи функціонування системи соціального захисту ветеранів війни

У розділі 2 студент повинен описати сучасний стан механізмів реалізації соціального захисту учасників бойових дій

У розділі 3 студент повинен показати розвиток механізмів реалізації державної політики соціального захисту учасників бойових дій

8. Консультації щодо виконання роботи:

Розділ	Прізвище, ініціали та посада керівника/консультанта	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
1	Мартинець В.В. старший викладач кафедри управління імені Олега Балацького, кандидат економічних наук доцент	01.05.2024	01.05.2024
2	Мартинець В.В. старший викладач кафедри управління імені Олега Балацького, кандидат економічних наук доцент	15.05.2024	15.05.2024
3	Мартинець В.В. старший викладач кафедри управління імені Олега Балацького, кандидат економічних наук доцент	23.05.2024	23.05.2024

9.

Дата

видачі

завдання _____

Керівник кваліфікаційної роботи старший викладач кафедри, кандидат економічних наук доцент Вікторія Мартинець

(посада, науковий ступінь, вчене звання, Ім'я та ПРІЗВИЩЕ)

_____ (підпис)

Завдання до виконання одержав _____

(Ім'я та ПРІЗВИЩЕ здобувача)

Владислав СЕРГІЄНКО

(підпис)

АНОТАЦІЯ

У дипломній роботі розроблено нові наукові положення, що у сукупності дозволяють вирішити актуальне завдання у сфері державного управління та адміністрування щодо вдосконалення механізмів реалізації державної політики соціального захисту ветеранів війни в Україні. Запропоновано модель активної політики соціального захисту УБД та визначено її компоненти, що сприяють переходу від патерналізму до створення умов для реадaptaції та використання потенціалу соціального самозахисту людини з метою підвищення ефективності такої політики. Вивчено систему принципів, на яких має будуватися політика соціального захисту УБД, та пропонується доповнити її конкретними принципами з урахуванням особливостей досліджуваної території. Удосконалюються механізми реалізації державної політики соціального захисту УБД через інституційно-правовий, соціально-економічний, інформаційно-комунікативний та адаптивно-психологічний підходи. Запропоновано рекомендації щодо використання інструментів соціального партнерства для вирішення соціальних проблем у системі соціального захисту УБД. Теоретичні узагальнення щодо впровадження найкращих світових практик соціального захисту УБД та антитерористичних операцій сприятимуть удосконаленню національної системи соціального захисту ветеранів війни та наближенню її до міжнародних стандартів.

Ключові слова: державна політика, соціальний захист, учасник бойових дій, механізми реалізації державної політики соціального захисту ветеранів війни, психологічна реабілітація, соціальна адаптація, потенціал соціального само захи

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	1
ВСТУП.....	2
РОЗДІЛ 1. СУТІНСТЬ І ПРИНЦИПИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ	3
1.1 Теоретичні аспекти соціального захисту	3
1.2 Основні категорії осіб та інструменти реалізації державної політики соціального захисту учасників бойових дій	6
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН МЕХАНІЗМІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ УЧАСТНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ В УКРАЇНІ.....	12
2.1 Реалізація державної політики соціального захисту учасників бойових діяй.....	12
2.2 Інституційне-правове забезпечення реалізації державної політики соціального захисту учасників бойових дій	15
2.3 Соціально-економічне забезпечення реалізації державної політики соціального захисту учасників бойових дій	21
РОЗДІЛ 3. РОЗВИТОК МЕХАНІЗМІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ УЧАСТНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ	26
3.1 Механізм реалізації державної політики соціального захисту учасників бойових дій	26
3.2 Вдосконалення механізму державної політики соціального захисту учасників бойових дій.....	29
ВИСНОВОК.....	37
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	40
ДОДАТОК А	44

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

АТО	– антитерористична операція
ВВП	– валовий внутрішній продукт
ВРУ	– Верховна Рада України
ЄС	– Європейський Союз
ЗСУ	– Збройні сили України
КМУ	– Кабінет Міністрів України
МВС	– Міністерство внутрішніх справ України
МДА	– місцеві державні адміністрації
Мінветеранів	– Міністерство у справах ветеранів України
Міноборони	– Міністерство оборони України
Мінсоцполітик	– Міністерство соціальної політики України
и	
МСЕК	– медико-соціальна експертна комісія
НАТО	– Північноатлантичний альянс
НПА	– нормативно – правові акти
ОМС	– органи місцевого самоврядування
ООС	– операція Об’єднаних сил
ОТГ	– об’єднана територіальна громада
РНБО	– Рада національної безпеки і оборони України
США	– Сполучені Штати Америки
УБД	– учасник бойових дій
ФРН	– Федеративна Республіка Німеччини

ВСТУП

Державна політика відносно ветеранів війни є дуже актуальною на сьогоднішній день. Це є одним із важливих аспектів соціального захисту. Учасники бойових дій, як особлива форма громадян, вони мають свої специфічні проблеми та права, які потребують детального розгляду та відповідного рівня підтримки від держави. Забезпечення соціального захисту ветеранів війни є одним з обов'язків держави, що буд відповідати та визнавати їх внесок у національну безпеку та борону. Реалізація державної політики повинна бути комплексною та відповідати потребам УБД та включаючи різні механізми підтримки, Ефективність цього буде залежати від підходу до вирішення цієї проблеми. Важливий аспект котрий буде розглянутий - це процес інтеграції УБД в цивільне життя, різним шляхами, відповідно до потреб ветеранів війни.

Мета кваліфікаційної роботи є розробка ефективного механізму реалізації державної політики у сфері соціального захисту ветеранів війни.

Завдання: розглянути теоретичні аспекти соціального захисту; проаналізувати основні категорії осіб та інструменти реалізації державної політики соціального захисту учасників бойових дій; розкрити реалізацію державної політики; розглянути інституційно-правове та соціально-економічне забезпечення; розглянути механізм державної політики; розробити шляхи вдосконалення механізму реалізації державної політики

Об'єкт дослідження: механізми реалізації державної політики у сфері соціального захисту ветеранів війни.

Предмет дослідження: соціальні відносини які виникають в процесі формування механізму реалізації державної політики у сфері соціального захисту ветеранів війни.

РОЗДІЛ 1. СУТІНСТЬ І ПРИНЦИПИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ

1.1 Теоретичні аспекти соціального захисту

Україна здобула незалежність у 1991 році, перейшовши до ринкової економіки та зазнавши регресивного економічного зростання. Ця нагальна проблема вимагала переходу до нових принципів державної діяльності у соціальній сфері. Тому відбулися зміни у розподілі соціальних виплат від універсальних до соціальної підтримки певних сегментів суспільства. До сьогодні тривають обговорення щодо сутності термінів "соціальна безпека" та "соціальний захист".

Соціальний захист українських військовослужбовців був предметом дослідження таких науковців, як Л. Новак-Калайєва, І. Дацюк, Н. Болотіна, О. Щербинін, Л. Цюкало та інших. Конкретні питання, пов'язані з УБД, розглядалися С. Білою, І. Сиротою, О. Кондратенком, А. Грибом, А. Кириченком, М. Кравченком, Л. Василенком. Відсутність комплексного дослідження соціального захисту УБД, особливо з точки зору оптимізації державної діяльності, є серйозною проблемою.

У чинному законодавстві та науковій літературі немає однакового трактування терміну "соціальний захист". Багато людей вважають ці поняття синонімами, але більшість науковців бачать "соціальний захист" як ширше поняття, в яке входить "соціальна безпека". Термін "соціальний захист" вперше був використаний у Законі США про соціальне забезпечення 1935 року і незабаром став широко використовуватися в багатьох країнах для опису сутності проблем, пов'язаних з організацією національних систем допомоги для окремих груп населення.

Науковці наголошують на важливості встановлення фундаментальних принципів, таких як прозорість, рівність, всеохопність, доступність, цільовий характер, законодавче визначення умов і процедур соціального захисту, ефективність та інших. Ці принципи є центральними для політики соціального захисту. Принципи характеризуються, як фундаментальні положення теорії та правила діяльності, а також встановлені й загальноприйняті правила, що регулюють економічні та соціальні процеси. Принципи соціального захисту в українському законодавстві недостатньо визначені. Як результат, політика соціального захисту розвивається та зміцнюється в умовах глобалізації та змін у державному управлінні. Висунуто пропозицію змінити фундаментальні принципи політики соціального захисту для УБД, одночасно включивши конкретні принципи, які враховують унікальність кожного суб'єкта дослідження. З розвитком державного управління концепція узгодження повноважень із соціальною відповідальністю є доречною. Ефективне визначення повноважень державних органів і чітке описання їхніх функцій є надзвичайно важливим. Процес соціальної відповідальності передбачає перерозподіл обов'язків між суб'єктами, відповідальними за створення та реалізацію політики соціального захисту для комбатантів, державними органами (урядами, інститутами громадянського суспільства), бізнесом і всіма громадянами.

Гласність і відкритість дій уряду вимагає залучення громадян до формування політики соціального захисту для УБД, що дозволяє окремим особам та їх громадським об'єднанням самостійно регулювати соціальні процеси. Прозорість влади та можливість отримання інформації про їхні дії та рішення є ключовими у забезпеченні участі громадян, особливо тих, хто бере участь у бойових діях.

Підтримання постійного зв'язку між минулим, сьогоденням та майбутніми планами є важливим для виконання принципу збереження урядових зобов'язань під час кадрових змін, з поглядом на майбутній розвиток державної політики

щодо соціального захисту ветеранів війни. Цей принцип однаково застосовується у всьому світі.

Крім того, очікується, що державні підприємства стандартизують та інтегрують адміністративні процеси, такі як надання соціальних послуг ветеранам війни, впровадження соціальних проєктів та програм, надання благодійних пожертвувань та грантів, а також створення зворотного зв'язку між владою та ветеранами. Це здійснюється за допомогою різних методів, включаючи регулярну звітність та облік. Крім того, рекомендується комплексне використання ресурсномістких аспектів, таких як громадські об'єднання, бізнес і самозахист осіб, а не покладатися виключно на психологічну реабілітацію чи соціальну трудову адаптацію для відновлення комбатантів.

Принципи загальних та специфічних принципів слід використовувати при створенні законодавчих та нормативних актів щодо питань соціальної політики, незалежно від їхньої сфери.

Згідно з Конституцією України, особи у військових підрозділах зобов'язані надавати соціальний захист. Згідно зі статтею 17 Конституції України, частина 5 гарантує соціальний захист осіб, які служать у Збройних Силах України та інших військових формуваннях, а також їхніх сімей.

Варто зазначити, що Закон України від 20 грудня 1991 року № визначає чітко визначення соціального захисту військовослужбовців. Закон 2011-ХІІ окреслює функції держави щодо соціального захисту військовослужбовців та їхніх сімей, що включає надання правових і соціальних гарантій для забезпечення їхніх конституційних прав, духовних та інших потреб, а також підтримання соціальної стабільності у військових умовах. Це включає право на забезпечення у випадку повної, часткової чи тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття через незалежні від них обставини, старість та інші випадки, передбачені законом.

1.2 Основні категорії осіб та інструменти реалізації державної політики соціального захисту учасників бойових дій

Питання соціального захисту УБД регламентуються Законом України “Про статус ветеранів війни та гарантій їх соціального захисту” № 45 від 22.10.1993 р. (далі – Закон № 45

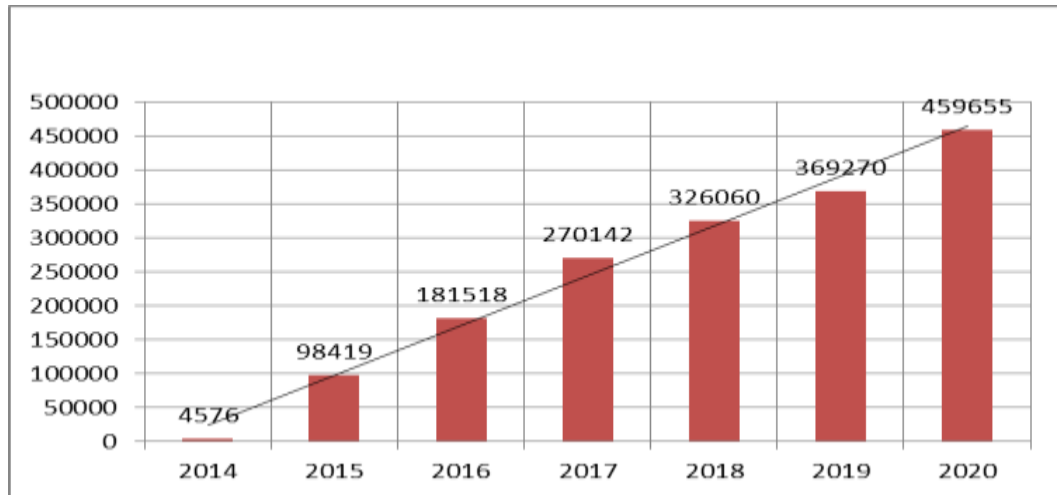

Рис.1.1. Динаміка кількості ветеранів із категорією УБД (складено за даними Міністерства у справах ветеранів)

Рис. 1.2. Основні категорії осіб, які відносяться до УБД (розроблено автором за Гордієнко, Є. П. (2020)

Правова та нормативна база визначає соціальний захист комбатантів як зусилля держави щодо створення умов, сприятливих для збереження здоров'я та активного довголіття, координації соціальних послуг, адміністрування цільових соціальних і правових програм захисту, а також надання пільг, привілеїв або соціальних гарантій, передбачених законом.

Перш за все, важливо відзначити, що дослідження О. Кондратенка щодо державного регулювання соціального захисту учасників Антитерористичної Операції (АТО) підкреслює, що військовослужбовці мають інші рівні захисту порівняно з іншими цивільними особами. Серед особливостей, зазначених О. Кондратенком, які слід враховувати при впровадженні комплексу заходів, включаючи юридичні та економічні заходи, а також психологічні, освітні, медичні та реабілітаційні програми для родин учасників АТО.

Додатково він пропонує розглядати соціальний захист учасників АТО та їх родин з позиції соціального забезпечення, ставлячи питання про забезпечення державою гнучкої системи соціального захисту, розробку та впровадження нової моделі соціального страхування, а також збереження трудового та інтелектуального потенціалу.

Синтез наукових визначень соціального захисту призвів до розвитку особистої візії системи соціального забезпечення для інших громадян (УБД) під впливом органів державної влади, місцевого самоврядування, громадських установ, підприємств та організацій. Соціальне забезпечення, соціальне страхування та соціальна допомога, а також гарантії та компенсації, є основними інструментами, які використовує УБД для реалізації соціального захисту. Варто зазначити цей факт.

Для УБД українське законодавство передбачає 22 пільги, які закріплені у Законі № 45. Частота їх надання визначається тим, чи є вони одноразовими, щомісячними чи щорічними. Вирішальним фактором є індивідуальні чи сімейні пільги. Згідно зі статтями 10 та 15 цього Закону, такі ж пільги надаються родинам

загиблих військовослужбовців, дружинам померлих бійців та дітям інвалідів, які не повторно одружилися. Вони також можуть вступати до вищих навчальних закладів або професійно-технічних установ.

Система соціального захисту складається з двох основних функцій: реабілітаційної, яка мінімізує негативні наслідки військової участі, забезпечуючи цільову соціальну допомогу та профілактичні заходи; або профілактичної, яка створює умови для участі УБД у державному страхуванні та їх подальшого життя в суспільстві після демобілізації

Фокус соціального захисту спрямований на активну та пасивну підтримку осіб з інвалідністю (УБД). Незалежно від того, чи це допомога в грошовій формі, виплати або в натуральній формі під час втрати працездатності, інвалідності, смерті та інших форм соціальної допомоги. Усі види підтримки розглядаються як пасивні. УБД отримують активну підтримку у вигляді соціального страхування, державних програм та проектів, спрямованих на надання їм можливостей для участі у діяльностях після повернення з військового конфлікту. Державний бюджет України надає фінансування для конкретних державних програм, які вирішують критичні питання за рахунок встановлення термінів, складання виконавців та надання ресурсів. Програми, спрямовані на УБД, включають медичну та психологічну реабілітацію, санаторно-курортне лікування, технічні та інші методи реабілітації, соціальну та професійну адаптацію (для осіб, які звільнені зі служби у Збройних силах), житлові та освітні послуги.

Державні інституції та організації громадянського суспільства, які свідомо та навмисно займаються соціальним захистом, є суб'єктами регулювання, яке використовує законодавство, науково-теоретичні знання у соціальній сфері та організаційно-управлінські заходи для управління соціальними заходами безпеки. Держава координує та організовує процеси здійснення цих соціальних гарантій, а стаття 17 Конституції України визначає обов'язок держави

забезпечувати соціальну підтримку громадян, які служили в Збройних Силах, інших військових підрозділах та їх сім'ям під час захисту України.

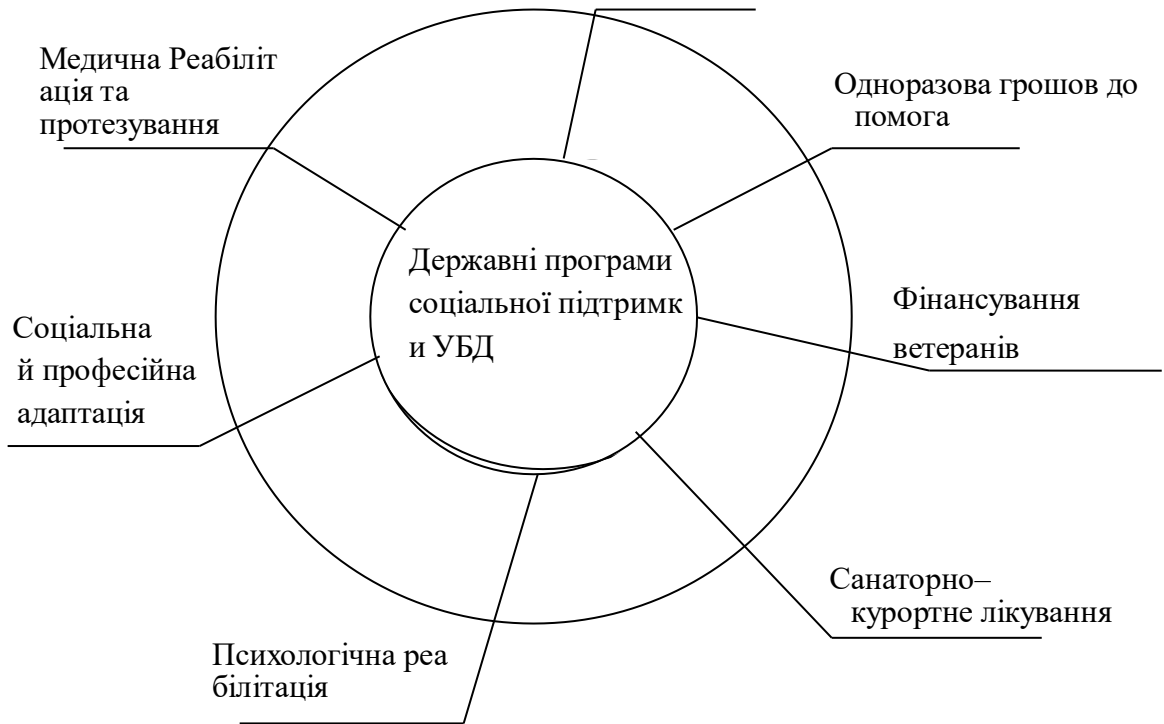

Рис. 1.4. Державні програми соціальної підтримки УБД (розроблено автором за (розроблено автором за Андрусів, Л. 2017)

Державні інституції та організації громадянського суспільства, які свідомо та навмисно займаються соціальним захистом, є суб'єктами регулювання, яке використовує законодавство, науково-теоретичні знання у соціальній сфері та організаційно-управлінські заходи для управління соціальними заходами безпеки. Держава координує та організовує процеси здійснення цих соціальних гарантій, а стаття 17 Конституції України визначає обов'язок держави забезпечувати соціальну підтримку громадян, які служили в Збройних Силах, інших військових підрозділах та їх сім'ям під час захисту України.

Верховна Рада України, Кабінет Міністрів Канади та інші державні органи відповідають за визначення соціального захисту ветеранів та виконання

конкретних завдань. Унікальність та особливість ролі держави полягають у її відповідальності за соціальну справедливість та стабільність соціального статусу ветеранів

Громадянські інституції, такі як громадянські організації, ветеранські асоціації, профспілки, громадські об'єднання громадян (у тому числі Фонд Форда), благодійні організації та фонди, відіграють роль у прийнятті рішень щодо ветеранів через свій вплив на законодавчі та виконавчі органи, а також представляють або захищають законні інтереси своїх членів у державних та громадських організаціях. Рисунок 1.5 ілюструє внесок громадянських інституцій у людський потенціал та соціальний захист, оскільки вони найближчі до потреб певних ветеранів.

Міністерство ветеранів, яке є головною частиною центральних виконавчих органів, відповідальних за реалізацію державної політики у сфері соціального захисту ветеранів війни та їх родинних членів, також є основним органом.

Ефективна взаємодія між суб'єктами соціального захисту, колегіальність у вирішенні соціальних питань створюють сприятливі умови для успішного формування та функціонування системи соціального захисту ветеранів. Варто зазначити, що у сучасному світі громадянські організації, неприбуткові організації та приватний сектор відіграють таку ж важливу роль у процесах формування державної політики, як і самі державні органи (Міністерство у справах ветеранів, Міністерство соціальної політики, Міністерство оборони, Міністерство внутрішніх справ, Міністерство охорони здоров'я, Служба безпеки України

Ефективна реалізація політики вимагає активної участі громад та громадян у цих процесах, а також створення відповідних інституційних механізмів для забезпечення діалогу з громадами.

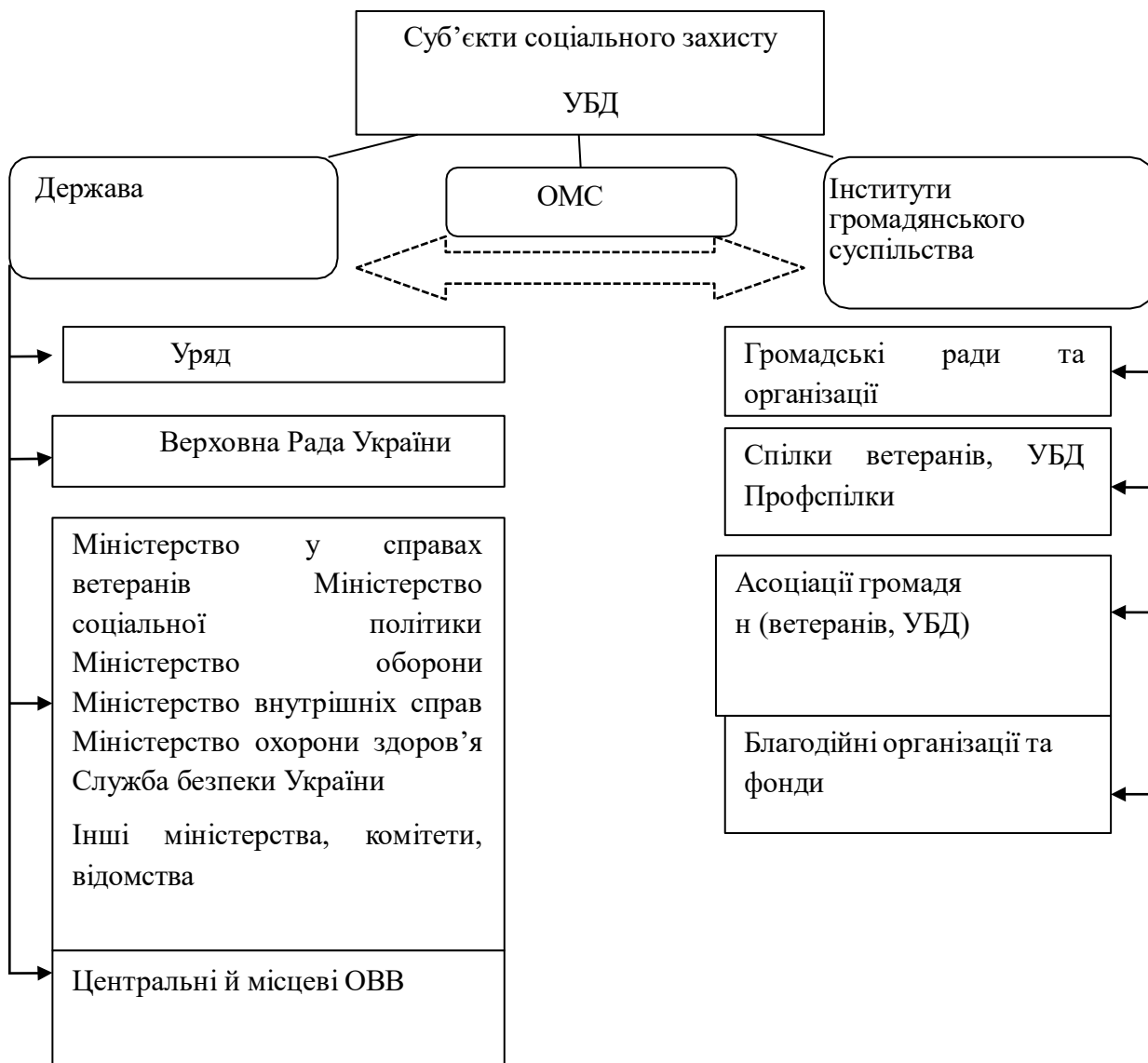

Рисунок 1.5 - Суб'єкти соціального захисту УБД (розроблено автором за Андрусів, Л. 2017)

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН МЕХАНІЗМІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ УЧАСТНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ В УКРАЇНІ

2.1 Реалізація державної політики соціального захисту учасників бойових дій

Реалізація державної політики соціального захисту УБД відбувається наступним чином:

- **Правове забезпечення.** Основою державної політики є законодавча база, тобто акти основні закони, нормативно-правові акти, інституційно-правове забезпечення, постанови.

- **Соціальні гарантії.** До основних соціальних гарантій входить: пенсійне забезпечення (УБД маю право на пенсію), одноразова грошова допомога (виплачується одноразово при наданні статусу УБД), компенсація та пільги (безкоштовний проїзд в громадському транспорті, знижка на комунальні послуги).

- **Професійна реабілітація та працевлаштування.** Програми перекваліфікації або підвищення кваліфікації за рахунок держави та працевлаштування на пільгових умовах.

- **Житлове забезпечення.** Надання житла, якщо немає або повернення коштів за оренду, або якщо є, то підвищення комфорту (якщо є у володінні однокімнатна квартира, то дадуть право на отримання двокімнатної квартири) та пільгові умови надання кредиту на нерухомість

Сьогодні в українському суспільстві залишається актуальною тема повернення УБД, військовослужбовців до життя після участі у бойових діях шляхом реабілітації.

Реабілітація УБД- це один із найважливіших напрямків діяльності органів державної влади щодо створення та реалізації програм соціального захисту

бійців, збереження або відновлення фізичного та психологічного здоров'я учасників бойових дій, досягнення ними соціально-психологічного благополуччя.

До реабілітації можна віднести такі заходи: лікування (безкоштовне протезування, безкоштовні ліки та лікарські засоби), психологічна реабілітація (санаторно-курортне лікування).

Розроблення та впровадження державної стратегії в питаннях соціального захисту ветеранів АТО (ООС) покладено на Міністерство у справах ветеранів - центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері соціального захисту ветеранів війни.

Учасники бойових дій, особи з інвалідністю внаслідок війни та члени сімей загиблих учасників бойових дій мають право на безкоштовне отримання ліків та фармацевтичних продуктів після отримання відповідного статусу.

Аптеки, які пропонують безкоштовні ліки та фармацевтичні продукти, знаходяться в медичному закладі, де було видано рецепт на лікування. У випадку амбулаторного лікування безкоштовні ліки видаються за місцем проживання цієї особи. Слід зазначити, що особи, які мають право на пільгове забезпечення ліками під час перебування в відомчих закладах охорони здоров'я, можуть отримувати безкоштовні фармацевтичні продукти в афілійованих аптеках.

Необхідно мати з собою рецепт лікаря та посвідчення ветерана.

Постанова Кабінету Міністрів України стосується регулювання безкоштовного та пільгового відпуску ліків за рецептами лікарів для амбулаторного лікування окремих груп населення та для певних категорій захворювань, що зазначено в додатку А, який містить перелік усіх захворювань, за яких надаються фармацевтичні продукти безкоштовно. Зверніть увагу, що безкоштовний розподіл фармацевтичних продуктів доступний лише під час амбулаторного лікування основного захворювання з наявністю пільг.

Це питання регулюється відповідно до пунктів 1, 12, 13, 15 Закону України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту" та постанови Кабінету Міністрів України від 17 серпня 1998 року № 1303. Чинне законодавство України також гарантує, що особи, залучені до конфліктів, особи з інвалідністю внаслідок війни та родичі загиблих можуть отримувати протезування безкоштовно. Зауважте, що стоматологічне протезування доступне в державних закладах охорони здоров'я та фінансується місцевими бюджетами. Особи, які не бажають отримувати цю пільгу, повинні звернутися за консультацією до територіальних структурних підрозділів за місцем проживання у відповідному регіоні чи місті.

Варто зауважити, що протягом періоду воєнного стану військовослужбовці, які безпосередньо брали участь у проведенні необхідних заходів забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, будучи безпосередньо у зонах, де проводяться ці заходи, можуть бути направлені за висновком військово-медичної комісії на подальшу медичну допомогу або проведення медико-психологічної реабілітації до медичних закладів, розташованих за межами України. Обмеження на пересування українських громадян за межами України не поширюються на цих військовослужбовців та супроводжуючий медичний персонал. Відшкодування витрат на подорожі та оплата послуг з надання такої медичної допомоги або проведення медико-психологічної реабілітації здійснюється за рахунок державного бюджету, за винятком випадків, коли така допомога надається за рахунок приймаючої сторони (пункт 1 статті 11 Закону України "Про соціальний та правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей"). Також важливо підкреслити, що протягом періоду воєнного стану військовослужбовці мають право на отримання медичних послуг, пов'язаних з забезпеченням їх права на біологічне батьківство (материнство), безкоштовно, включаючи збір, кріо-зберігання та зберігання їх репродуктивних

клітин в разі втрати репродуктивної функції під час виконання обов'язків у захисті держави та батьківщини.

2.2 Інституційне-правове забезпечення реалізації державної політики соціального захисту учасників бойових дій

Нові асоціації, установи, державні органи, структури та інституції створюються внаслідок реалізації державної політики з соціального захисту осіб з інвалідністю (УБД). Ці адміністративно-політичні реформи вимагають встановлення більш ефективних інституцій, які можуть бути імпортовані та покращити інституційно-правовий механізм, а також взаємодію між новоствореними організаціями.

Як вже зазначалося, державне управління соціальним захистом УБД є багатограним процесом, який передбачає як дотримання конкретних нормативів і принципів, так і фактичне виконання цих нормативів організаціями та персоналом. Регулювання державної політики соціального захисту УБД ґрунтується на законах, резолюціях та інших нормативно-правових актах для встановлення основних напрямків та суб'єктів реалізації; регулювання державних коштів; та регулювання відносин з інститутами громадянського суспільства.

Правовий компонент державного управління охоплює процес створення, впровадження та дотримання правових норм управлінськими суб'єктами та їх об'єктами, а також розробку та виконання правових заходів для забезпечення організаційного, правового, соціально-економічного, медичного тощо захисту для УБД (особиста безпека) чи інших захищених соціальних груп. В результаті правовий аспект цього механізму служить захистом управлінських суб'єктів та за допомогою інструментального правового

Рисунок 2.1 - Інституційно-правова структура соціального захисту УБД в Україні (розроблено автором за Андрусів, Л. 2017)

Соціальний захист військовослужбовців та їх сімей базується на Конституції України, відповідних законах та резолюціях, указах Президента (або указах-нормативах), рішеннях уряду та інших нормативно-правових актах (далі - НПА), які забезпечують регулятивну підтримку. Соціальні та правові відносини у сфері військового законодавства та військовослужбовців регулюються більш ніж сотнею НПА. Соціальний захист військовослужбовців та їх сімей досі не є адекватно регульованим на законодавчому рівні. Поточна ситуація передбачає постійні зусилля щодо покращення законодавчої бази для забезпечення захисту військовослужбовців шляхом перегляду та доповнення окремих положень, прийняття нових законів, НПА та інших заходів. Аналізуючи фундаментальні НПА, можна отримати короткий огляд регулятивної та правової підтримки для військовослужбовців та їх сімей з погляду соціального захисту.

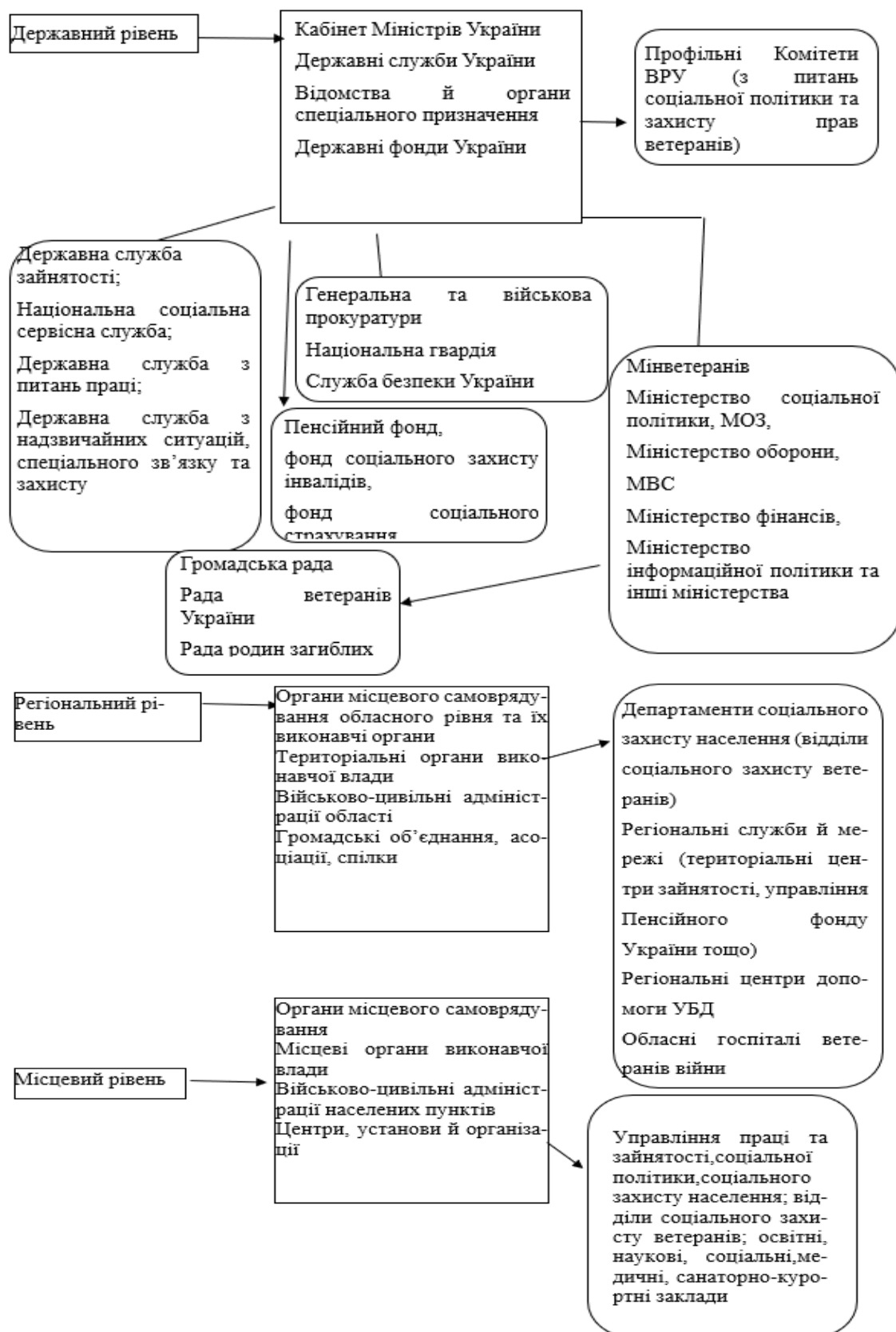

Рисунок 2.3 – Основні інститути формування та реалізації державної політики соціального захисту УБД (систематизовано за Андрусів, Л. 2017)

Варто зазначити, що закони визначають державну політику та регулюють найважливіші соціальні питання, такі як захист осіб, пов'язаних із службою, військовослужбовців та ветеранів, тоді як підзаконні НПА відповідають за виконання закону та видані уповноваженими органами.

З огляду на рівні реалізації державної політики можна структурувати основні інститути соціального захисту УБД (рис. 2.3.)

Міністерства, відомства, державні комітети та інші центральні органи виконавчої влади видають накази, які затверджують інші НПА (положення, інструкції, правила тощо. У межах досліджуваної теми варто зазначити існування великої кількості наказів міністерств і відомств Як приклад, можемо навести накази Мінветеранів.

Місцеві державні адміністрації (*далі - МДА*) на виконання Конституції України, законів, указів, постанов та розпоряджень Верховної Ради, Президента України та центральних органів виконавчої влади в межах своїх повноважень щодо соціального захисту УБД видають розпорядження та накази.

Місцеві органи самоврядування та місцеві виконавчі органи мають право здійснювати власні повноваження та повноваження, делеговані державою, щодо соціального захисту ветеранів та їх сімей. Місцеві органи самоврядування в Україні було надано більше ресурсів та можливостей для вирішення місцевих проблем, пов'язаних з соціальним захистом різних груп населення, таких як ветерани з інвалідністю, завдяки проведенню децентралізаційної реформи та прийняттю законів.

Реалізація державної політики на регіональному рівні здійснюється регіональними радами, територіальними виконавчими органами та громадськими організаціями, які забезпечують захист інтересів ветеранів з інвалідністю. Враховуючи, що реформи регіонального розвитку тепер є передумовою для ефективної роботи державних установ та організацій державного управління, регіональний рівень може служити "основою" для

формулювання та реалізації політики, що збільшить залученість громад у питання ветеранів з інвалідністю.

На державному рівні державна політика та механізми її реалізації визначаються Кабінетом міністрів, Державними службами, державними фондами, Міністерством ветеранів України (тобто державний рівень визначає Мінветеран, як основний інститут, який організовує життя ветеранів війни).

Основні завдання Мінветеранів:

1. Формування й реалізація державної політики соціального захисту ветеранів і членів їх сімей, зокрема:

– забезпечення психологічної реабілітації, соціальної та професійної адаптації, зайнятості, підвищення конкурентоспроможності на ринку праці, а також забезпечення технічними та іншими засобами реабілітації, санаторно-курортним лікуванням, житлом;

– надання освітніх послуг, довічних державних стипендій, щорічної виплати до 5 травня разової грошової допомоги (крім організації виплати такої допомоги);

– надання, позбавлення статусу та видача посвідчень ветеранам;

– збереження психічного здоров'я ветеранів та членів їх сімей;

– вшанування пам'яті ветеранів.

2. Забезпечення прав і свобод ветеранів і членів їх сімей.

3. Забезпечення формування і ведення Єдиного державного реєстру ветеранів війни.

Рада ветеранів України є консультативно-дорадчим, колегіальним та постійним органом, створеним для участі у громадському нагляді за діяльністю свого попередника - Міністерства з питань ветеранів, та сприяння формулюванню та виконанню державної політики у сфері соціального захисту ветеранів війни та їх сімей. Рада також розглядає проблемні питання ветеранів та пропонує їм рішення. Ці рекомендації є центральними для роботи Міністерства.

Згідно зі статтею 133 Конституції України, кожна адміністративно-територіальна одиниця обирає одного представника для роботи в Раді.

У Міністерстві ветеранів України створено консультативно-дорадчий та колегіальний Рада для тісного моніторингу розвитку та виконання державної політики забезпечення соціального захисту сімей загиблих ветеранів. Рада має повноваження розглядати складні обставини, що оточують близьких загиблих ветеранів, пропонувати шляхи, механізми та методи їх вирішення, а також брати участь у громадському нагляді за Міністерством ветеранів України. Один представник з родин загиблих призначається Радою з кожної адміністративно-територіальної одиниці

Інституційне середовище для впровадження політики соціального захисту ветеранів також визначає ефективну діяльність Міністерства соціальної політики України (далі - Мінсоцполітики). До утворення окремого інституту під назвою Міністерство ветеранів України головним координаційним органом у виконавчій владі для формулювання та виконання політики з соціального захисту ветеранів, ймовірно, було саме Мінсоцполітики. Наразі Мінсоцполітики керує діяльністю різних центральних виконавчих органів та державних організацій (державних служб та фондів). Крім того, Мінсоцполітики зараз бере участь у створенні та виконанні державної політики щодо соціального захисту ветеранів, включаючи їх пенсійне, соціальне та професійне адаптування, санаторно-курортне лікування та протезування військовослужбовців (включаючи ветеранів).

Політика соціального захисту ветеранів спрямована на залучення інших міністерств через таку інституційну підтримку, яка регулює певні аспекти такого благополуччя. Наприклад, Міністерство охорони здоров'я України формує перелік медичних послуг для ветеранів та членів їх сімей, послуг з психологічної реабілітації, забезпечує лікування у медичних установах поранених бійців.

Міністерство соціальної політики та Кабінет Міністрів України відповідають за керівництво та управління реалізацією державної політики з

соціального захисту учасників УБД на національному рівні, що включає державні фонди та послуги. Основними з них є:

- Пенсійний фонд України та його територіальні управління, які реалізують державну політику щодо пенсійного забезпечення УБД та їх членів сім'ї.

- Державні соціальні страхові фонди, які надають допомогу у разі тимчасової непрацездатності, страхові виплати ветеранам, УБД та їх членам сім'ї відповідно до законодавства.

Надання соціальних пільг інвалідам, підтримка заходів щодо зайнятості та реабілітації, виготовлення протезів та ортопедичної продукції.

В Україні було створено Національну соціальну службу для реалізації державної політики щодо управління соціальними пільгами, дотримання законодавства щодо надання аліментів та захисту прав УБД.

Інші агентства та органи з особливими повноваженнями мають регулювати фінансову та матеріальну підтримку бійців, а також виконувати їхні правові та соціально-економічні зобов'язання.

2.3 Соціально-економічне забезпечення реалізації державної політики соціального захисту учасників бойових дій

Ефективна реалізація політики соціального захисту учасників бойових дій (УБД) значно залежить від фінансової підтримки. Фінансування цієї політики відіграє ключову роль у забезпеченні медичної та психологічної реабілітації, житлового устрою, грошової допомоги, а також соціальної та професійної адаптації УБД.

Фінансовий механізм реалізації цієї політики включає в себе різні форми фінансування, такі як самофінансування, спільне фінансування, зовнішнє фінансування та донорське фінансування. Кожна з цих форм має свої особливості і умови використання, проте всі вони відіграють важливу роль у забезпеченні

необхідних ресурсів для підтримки УБД. Ефективність політики соціального захисту визначається не лише рівнем фінансування, але й правильним використанням цих коштів. Тому важливо мати систему фінансового планування, контролю та аудиту, яка б забезпечувала ефективне і цільове використання фінансових ресурсів для потреб УБД.

Фінансова підтримка для всіх економічних учасників з метою забезпечення переваг та впровадження державних програм, планів та соціальних заходів для осіб з інвалідністю є частиною фінансового механізму. Як вже зазначалося, ВВП є основним джерелом фінансових ресурсів для соціального захисту (див. Таблицю). Незважаючи на акцент на зростання ВВП в даний час, він залишається відносно невеликим, коли міряється в доларах. Під час розподілу ВВП також використовуються як централізовані (державні та місцеві бюджети, соціальні фонди), так і децентралізовані фінансові ресурси (обов'язкові державні соціальні страхові фонди), а також недержавні фонди. соціальні фонди (кошти підприємств, організацій, інші благодійні кошти тощо).

Фінансовий механізм передбачає формування джерел фінансових ресурсів для всіх економічних агентів, які спрямовуються на пільгове забезпечення, реалізацію державних програм, планів і заходів соціальної підтримки ветеранів війни (ВВВ). Як уже обговорювалося раніше, валовий внутрішній продукт (ВВП) є основним джерелом фінансових ресурсів для соціального захисту (див. Таблиця 2.1). Наголошується на зростанні ВВП, але якщо розглядати його в доларовому еквіваленті, вплив ВВП на це зростання залишається незначним. Централізовані та децентралізовані фінансові ресурси, такі як обов'язкові державні фонди соціального страхування, недержавні соціальні фонди (підприємств/організацій/благодійні фонди) створюються під час перерозподілу ВВП.

Таблиця 2.1 - Валовий внутрішній продукт України з 2014-2023 роки (млн грн)

	Номінальний ВВП (у фактичних цінах)	Реальний ВВП (у цінах попереднього року)	Різниця (реальний номінальний)	
2014	1566728	1365123	-201605	-12.9%
2015	1979458	1430290	-549168	-27.7%
2016	2383182	2034430	-348752	-14.6%
2017	2982920	2445587	-537333	-18.0%
2018	3558706	3083409	-475297	-13.4%
2019	3974564	3675728	-298836	-7.5%
2020	4194102	3818456	-375646	-9.0%
2021	5459574	4363582	-1095992	-20.1%
2022	5191028	3865780	-1325248	-25.5%
2023	6537825	5518062	-1019763	-15.6%

Джерело: узагальнено автором на основі даних (Про Державний бюджет України на 2023 рік).

Фінансування системи соціального захисту УБД здійснюється відповідно до бюджетного законодавства, зокрема Бюджетного кодексу України, законами про державні бюджети України та визначається ст. 17 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» (Андрусів, Л. 2017). Зазначеною вище статтею закону (Андрусів, Л. 2017). визначено, що фінансування витрат на соціальний захист УБД здійснюється за рахунок коштів державного та місцевого бюджетів, благодійних коштів підприємств та організацій. З початком бойових дій на території України сфера оборони та соціального захисту УБД є однією з найбільш видаткових статей зведеного бюджету України. Відповідно до нормативно-правової бази щодо соціального захисту ветеранів-УБД (додаток В) доречно здійснити аналіз динаміки соціальних видатків з

державного бюджету України на соціальний захист ветеранів упродовж 2014-2023 рр. (див. Таблиця 2.2).

Таблиця 2.2 Динаміка показників обсягів річних видатків на соціальний захист ветеранів війни в Україні впродовж 2014-2020 роки (систематизовано автором за Гордієнко, Є. П. (2020).)

	Видатки на соціальний захист ветеранів війни, млн грн	У % до загальної суми зведеного бюджету	У % до ВВП
2014	1624,5	0,42	0,10
2015	2644,7	0,47	0,13
2016	3086,6	0,48	0,13
2017	3428,3	0,45	0,12
2018	4108,3	0,45	0,12
2019	82367,0	8,37	2,07
2020	90148,6	7,94	-

Аналізуючи обсяги щорічних витрат на соціальний захист ветеранів війни під час періоду бойових дій, ми можемо зробити певні висновки. З початку війни витрати поступово зросли на 1020,2 мільйони гривень протягом наступних чотирьох років. У період з 2015 по 2018 рік їх частка в загальній сумі становила діапазон. Соціальний захист військовослужбовців та ветеранів віком до 35 років відзначився значним зростанням витрат, при цьому частка цього збільшилася до 8,37 та 7,94% від загального обсягу фінансування з консолідованого бюджету. Це збільшилося до 2,07% ВВП. Можливо, це свідчить про суспільний тиск на дії з соціального захисту та захисту ветеранів. Переконливим доказом є створення Міністерства справ ветеранів. Для вирішення розбіжностей у монетарному розподілі військовослужбовців, включаючи інвалідів-ветеранів, були збільшені витрати на забезпечення діяльності Збройних Сил, медичне лікування, реабілітацію та забезпечення санаторіями.

Державний бюджет України використовується для фінансування цільових програм, що вирішують важливі соціальні проблеми, з якими стикаються інваліди-ветерани, такі як адаптабельність, реабілітація та працевлаштування. Пункти 8 і 9 статті 87 Бюджетного кодексу України дозволяють надавати кошти на соціальний захист та інші програми соціального забезпечення, такі як державно-фінансовані програми з охорони здоров'я або допомога інвалідам, фінансова допомога громадським об'єднанням ветеранів та виплати контрактникам за послуги, спонсоровані державою.

РОЗДІЛ 3. РОЗВИТОК МЕХАНІЗМІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ

3.1 Механізм реалізації державної політики соціального захисту учасників бойових дій

Огляд сучасного стану реалізації державної політики показує, що політика піддана як зовнішнім, так і внутрішнім чинникам і потребує постійного вдосконалення, щоб відповідати вимогам сучасності. Ефективне впровадження державної політики соціального захисту для УБД потребує вдосконалення всіх основних механізмів, включаючи інституційно-правовий механізм, соціально-економічний механізм, адаптивну психологію та комунікативно-інформаційний (комунікаторний) механізм. Не дивлячись на це, станом на 2024 рік державна політика соціального захисту УБД майже не змінилась, але на досить хорошому рівні відносно інших держав. Вона активно вдосконалюється і розвивається, Основні напрямки станом на зараз це психологічна та медична допомога (впроваджено державну цільову програму, яка передбачає комплексну фізичну, медичну та психологічну реабілітацію учасників бойових дій. Програма спрямована на підтримку ветеранів бойових дій та включає заходи для їхньої адаптації до мирного життя), розширився перелік пільг, трохи покращився механізм отримання статусу інвалідності через ВЛК та МСЕК та статусу УБД.

Дивлячись на (рис. 3.1) можемо виділити 4 основних фактори механізму реалізації державної політики соціального захисту УБД

1. Інституційна підтримка:

- Верховна Рада України відповідальна за прийняття законів, які встановлюють правовий статус не тільки бойових ветеранів та і їхніх сімей, а також забезпечують їх соціальний захист включаючи великий перелік пільг тощо.

Рисунок 3.1 - Механізм реалізації державної політики соціального захисту УБД (розроблено автором за Андрусів, Л. (2017).)

- Кабінет Міністрів України відповідає за створення та затвердження державних програм, які надають фінансову підтримку бойовим ветеранам та їхнім сім'ям.
- Міністерство соціальної політики України відповідає за координацію та нагляд за виконанням державної політики на підтримку сімей учасників бойових дій. Це включає соціальний захист.
- Міністерство у справах ветеранів, людей з інвалідністю та жертв війни пропонує бойовим ветеранам та їхнім сім'ям соціальні послуги, а також сприяє їхньому працевлаштуванню та бізнес-проєктам.
- Надання соціальних послуг бойовим ветеранам та їхнім сім'ям, таких як консультації з соціальних питань, оформлення документів, проведення педагогічної роботи у сфері соціальної допомоги та інші ресурси.

2. Фінансова підтримка:

- Державний бюджет України головним чином використовується для соціального захисту бойових ветеранів та їхніх сімей.
- Місцеві бюджети забезпечують додаткове фінансування соціального захисту бойових ветеранів та їхніх сімей.
- Пенсійний фонд України, Фонд соціального страхування на випадок безробіття та Фонд державного страхування від нещасних випадків та професійних захворювань є централізованими органами.
- Децентралізовані соціальні захисні фонди держави є місцевими фондами.
- Недержавні соціальні фонди: кошти з ветеранських громадських організацій, благодійних фондів тощо.

3. Методи та форми фінансування:

- Пряме регулювання державних витрат включає бюджетне фінансування, державні інвестиції та пільгове кредитування.
- Непряме регулювання: податкові пільги, субсидії, державні гарантії.

- Внески бойових ветеранів та їхніх сімей до недержавних соціальних фондів є самофінансуванням.
- Поєднання ресурсів державного бюджету з іншими джерелами.
- Кредити для учасників бойових дій та їхніх сімей на спеціальних умовах.
- Допомога від іноземних організацій: зовнішнє фінансування.

4. Інструменти соціального захисту:

- Соціальне забезпечення включає пенсії, допомогу по інвалідності, аліменти на дитину та догляд за особами з інвалідністю.
- Політика соціального страхування покриває витрати, пов'язані зі зменшеною працездатністю, тимчасовою непрацездатністю через медичний відпусток, пологи, фінансові витрати та інші витрати.
- Безкоштовний громадський транспорт, безкоштовні медичні послуги, безкоштовні протези та ортопедичні вироби, санаторно-курортне лікування безкоштовно та інші соціальні пільги.
- Соціальна допомога надається малозабезпеченим сім'ям бойових ветеранів, включаючи похоронні виплати та інші форми підтримки.
- Знижки на житлово-комунальні послуги, знижки на товари та послуги, пільгові податкові ставки та інші соціальні пільги.

3.2 Вдосконалення механізму державної політики соціального захисту учасників бойових дій

Існує чітка інституційна потреба у впровадженні координованих державних політик щодо соціального захисту ветеранів Збройних Сил України. Незважаючи на це, поточний закон потребує внесення поправок для виправлення неточностей і протиріч у вмісті, покращення доступності контенту та зменшення термінологічної плутанини щодо соціального захисту ветеранів ЗСУ.

Тому важливо встановити концептуальні принципи для законодавчої допомоги з метою спрощення і систематизації правового поля щодо соціального захисту ветеранів ЗСУ, щоб уникнути потенційних конфліктів зі загальним правом. В результаті належить проводити спільну міжагентну роботу серед експертів з метою зміцнення правової нормативної бази.

Поточний час є ідеальним моментом для впровадження державної стратегії реформування соціального захисту ветеранів, визначення напрямку змін та заходів, які можуть бути реалізовані для допомоги ветеранам війни створити власну систему соціального забезпечення та сприяти їх інтеграції в суспільство. Потрібно розробити комплексний план для покращення механізмів реалізації державної політики щодо соціального захисту ветеранів війни. Це вимагає перегляду принципів державної політики щодо соціального захисту військових ветеранів, а також стратегічного планування, моніторингу та координації діяльності різних державних органів, НУО та установ громадянського суспільства.

Реформа допоможе розвинути систему соціального захисту для ветеранів ЗСУ, забезпечити повагу їх прав та гарантії соціального забезпечення, покращити систему медичної та психологічної реабілітації, сприяти соціальній та професійній адаптації, та сформувати позитивне образ ветеранів.

Деякі запропоновані законодавчі ініціативи та створення Державної цільової програми забезпечення права на житло для українців, які захищають незалежність, суверенітет та територіальну цілісність, були запропоновані в рамках зусиль щодо вирішення проблем житлових прав ветеранів ЗСУ. Однак це може бути недостатнім для вирішення проблем житла всіх ветеранів ЗСУ, які знаходяться у черзі на отримання житла.

На мою думку, необхідно врегулювати поняття "військового капеланства" на законодавчому рівні, принципи діяльності, організаційні та правові основи

взаємодії та розмежування діяльності релігійних організацій та державних органів, серед інших питань.

Для вшанування пам'яті загиблих захисників України:

- Визначення вартості поховання за рахунок державного або місцевого бюджетів
- Пропозиція внести законопроект про створення «Національного меморіального парку на честь полеглих героїв України».
- Державна допомога у поширенні та розширенні «Книги пам'яті полеглих за Україну»

Слід зазначити, що законодавча база поступово розробляється для відповідності міжнародним стандартам соціального захисту військовослужбовців та ветеранів у сучасній армії розвинутої країни. Дублювання нормативних актів створює невизначеність у впровадженні механізму. Наразі численні державні та місцеві організації займаються наданням послуг та пільг для ветеранів, що призводить до створення неясних функцій та дублювання обов'язків. Для усунення суперечностей між державними органами та органами місцевого самоврядування, а також іншими багаторівневими суб'єктами соціального захисту, необхідно:

1. Встановити чіткі повноваження та функції для органів, відповідальних за впровадження заходів соціального захисту ветеранів на нормативному рівні.
2. Покращити організацію державних установ та встановити міцну вертикальну систему управління в системі соціального захисту.
3. Встановити тісніші взаємовідносини між державними посадовцями, місцевими адміністраціями та громадами на принципах діалогу.
4. Забезпечити ефективну взаємодію влади з інститутами громадянського суспільства, функціонування системи соціального партнерства та покращити зворотний зв'язок з ветеранськими організаціями.

5. Проводити постійний моніторинг впровадження державної політики соціального захисту ветеранів.

Соціально-економічна підтримка впровадження державної політики соціального захисту ветеранів потребує заходів щодо покращення соціальних умов, в яких вони перебувають

Програми соціального захисту ветеранів (УБД) потребують систематичної модернізації та підтримки відповідно до сучасних потреб, оскільки вони наразі недостатні. Необхідно здійснити наступні кроки:

1. Перенаправлення пріоритетних бюджетних коштів на соціальний захист УБД;
2. Посилення заходів моніторингу за операціями фонду;
3. Створення трирівневої системи психологічної, медичної та соціальної допомоги, організованої на місцевому, регіональному та національному рівнях з відповідним фінансовим механізмом;
4. Запровадження фінансових стимулів, податкових відрахувань та кредитних можливостей для підтримки реалізації соціального захисту УБД;
5. Залучення бізнесу та сприяння соціальним зв'язкам;

Для вирішення медичних та психологічних проблем реабілітації УБД необхідно проводити обов'язкові медичні огляди, надавати всебічну допомогу у проходженні медико-соціальних експертних комісій (МСЕК), забезпечувати належний рівень роботи відомчих медичних служб сил оборони, встановлювати уніфіковану термінологічну апаратуру для МСЕК та військово-медичної комісії(й), та покращити механізм відшкодування вартості медикаментів для УБД під час амбулаторного лікування. Пропонується план удосконалення програми та процедури виготовлення УБД високо функціональних протезів та ортезів з використанням неукраїнських технологій виробництва.

Для вирішення питань психологічної реабілітації та соціальної адаптації необхідно створити трирівневу систему психологічної, медичної та іншої

підтримки з організаційними структурами на місцевому, регіональному або національному рівнях.

Покращення заходів відпочинку, оздоровлення та санаторно-курортного лікування повинно бути досягнуто через оптимізацію системи надання цих послуг та облік учасників бойових дій (УБД), які потребують таких заходів. Забезпечити інформування УБД про можливість санаторно-курортного лікування та контроль якості наданих послуг.

Щодо покращення професійної адаптації, а саме працевлаштування, необхідно:

1. Співпрацювати з Державним центром зайнятості для пошуку роботи, навчання або заснування бізнесу;
2. Вжити більш дієвих заходів для інформування УБД про можливості перекваліфікації, навчання та участі в тренінгах і семінарах;
3. Збільшити цільове державне фінансування освіти;
4. Розпочати створення більше робочих місць для УБД, досліджуючи нові можливості залучення роботодавців через асоціації, соціальне підприємництво та франчайзинг;

Розвиток інформаційної та комунікаційної підтримки дозволить виявити найнагальніші проблеми та знайти рішення для їх вирішення. Світовий досвід свідчить, що політика з широкою громадською підтримкою є більш успішною. Варто зазначити, що існують різні методи залучення громадян до громадських заходів. Пропонується зосередитися на вдосконаленні тих заходів, які вважаються доцільними у досліджуваній сфері, а саме:

1. За допомогою телевізійних або радіоінтерв'ю, інформування засобів масової інформації про їхні соціальні захисні послуги для ветеранів, використання реклами та прес-релізів, а також бюлетенів, брошур і білбордів; та інших форм комунікації.

2. Розвиток інформаційних зв'язків з ветеранами через спільні соціально значущі акції та заходи, бізнес-ланчі з лідерами ветеранських організацій, групові обговорення та опитування громадської думки;

3. Організація громадських слухань, переговорних майданчиків, вебінарів, створення гарячих ліній, публічних дебатів, офіційних дискусій та інших форм діалогу;

4. Посилення участі комітетів, комісій та ветеранських рад; зміцнення їхньої колективної відповідальності;

Я вважаю, що впровадження інформаційно-комунікаційного механізму покращить поточні методи та рішення для соціального захисту бойових ветеранів, забезпечуючи задоволення їхніх потреб.

Метою цього адаптивно-психологічного механізму, як пояснюється у попередньому розділі, є сприяння комунікації та діалогу між владою та громадянами шляхом відновлення психологічного стану бойових ветеранів, створення умов, що сприяють взаємній довірі, партнерству та співпраці, а також допомога у зниженні соціальної напруги. Моя рекомендація це створити загальнодержавні мережі центрів реабілітації та адаптації для виконання міжвідомчих та міждисциплінарних завдань. Розвиток такого центру призведе до:

1. Створення національної системи психологічної реабілітації та підтримки;

2. Визначення категоризації реабілітації у єдиний термін для медичної, фізіологічної, психологічної, професійної та соціальної реабілітації;

3. Створення комунікаційного механізму для направлення тих, хто потребує реабілітації, який включає психодіагностичні висновки про їхню ситуацію та асортимент необхідних реабілітаційних процедур;

4. Залучення та навчання фахівців з реабілітації та адаптації;

5. Встановлення стандартів для реабілітації та адаптації, затвердження показників ефективності застосовуваних методів реабілітації.

Для успішної адаптації ветеранів до соціальних послуг та реабілітації міжнародна практика наголошує на важливості впровадження принципів, таких як ефективна організація управління, прозорість, публічність, рівні можливості для вибору послуг та особистий підхід до результатів. Впровадження цих принципів дозволить впроваджувати глобальні практики в адаптації та психологічній реабілітації, демонструвати відповідальність держави перед бойовими ветеранами та підтримувати високий рівень довіри та взаємодії між ветеранами, їхніми сім'ями та органами влади.

Багато програм соціальної адаптації та психологічної підтримки для бойових ветеранів здійснюються громадськими інститутами. Соціальну допомогу бойовим ветеранам надають громадські та волонтерські організації. Зміцнення впливу громадських інститутів на державну політику щодо соціального захисту бойових ветеранів, підтримка волонтерства, самодопоміжних груп, ветеранських громад,

Поряд із заходами соціальної адаптації важливо правильно визначити «точки соціальної напруги» та відстежувати динаміку змін у соціальних настроях. Для зниження соціальної напруги та підвищення довіри до влади необхідно розробляти ефективні стратегії. Стратегії мають бути спрямовані на вплив на свідомість людей, сприяння позитивному сприйняттю ветеранів, виховання молоді у дусі поваги та розуміння життєвих шляхів ветеранів, сприяння діалогу між ними та передачі цінного особистого досвіду.

Під час процесів адаптації та реабілітації соціальний капітал ветеранів зберігається та відновлюється значними способами та пізніше інтегрується в їхній соціальний капітал суспільства. Для осіб з УБД соціальний капітал є соціо-психологічним ресурсом, що сприяє взаємозалежності, колективній ідентичності, єдності та збереженню значення та ідентичності. Соціальний

капітал є ключем до нашої нації, оскільки включає сприяння відчуттю єдності, солідарності та взаємної підтримки шляхом самоорганізації груп для вирішення спільних проблем. Відповідно, дії, спрямовані на заохочення самовизначення та розвитку спільнот та громадських груп, які становлять громадянське суспільство, є значущими.

Після завершення бойових дій та поза ними психологічна реабілітація та соціальна адаптація будуть особливо важливими для збереження соціального капіталу суспільства. Без своєчасної психологічної підтримки та індивідуального підходу УБД не можуть бути інтегровані в сучасне суспільство у манері життя, згідно з міжнародним досвідом. Продуктивний діалог між владою та суспільством сприятиме розвитку успішної системи реабілітації та адаптації УБД в Україні.

ВИСНОВОК

Ця дипломна робота стосується значущої та актуальної наукової відповідальності, яка включає перевірку теоретико-методологічних принципів та створення практичних рекомендацій та пріоритетних напрямків для поліпшення механізмів реалізації державної політики з соціального захисту учасників АТО в Україні. Остаточна мета та визначені завдання служать фундаментом для подальших визначень та створення прагматичних пропозицій:

1. Виявлено сутність та особливості державної політики щодо соціального захисту учасників УБД. Внаслідок взаємопов'язаних зусиль державних органів, місцевого самоврядування та інститутів громадянського суспільства здійснилося особисте бачення системи соціального захисту учасників УБД, спрямоване на реалізацію їх законних прав, свобод, законних інтересів або переваг у зв'язку з бойовими місіями. Державна політика щодо соціального захисту учасників УБД характеризується послідовністю та координацією дій, рішень і заходів політичних суб'єктів, спрямованих на створення оптимальних соціально-економічних умов, забезпечення здорового способу життя та активного довголіття шляхом надання соціальної допомоги, пільг або гарантій. Принципи соціального захисту учасників УБД базуються на фундаментальних принципах, таких як збалансованість влади, соціальна відповідальність, публічність, прозорість, продовження зобов'язань, управління змінами персоналу, відповідальність та фінансовий контроль за державними підприємствами, а також комплексне використання можливостей соціальних ресурсів. Ці принципи доповнюються конкретними принципами, які враховують унікальну дослідницьку ділянку.

2. Визначено комплекс фундаментальних механізмів реалізації державної політики щодо соціального захисту учасників УБД з метою створення специфічної інституційної структури, яка закріплена відповідними

законодавчими актами та фінансовими ресурсами. Цей комплекс включає інформаційні технології для підтримки адаптивно-психологічних заходів, програмну та персональну допомогу, організаційні структури, необхідні для успішної діяльності всіх суб'єктів. Шляхом дослідження механізмів були структуровані нормативно-правові акти, визначені основні інституції та їх повноваження у сфері соціального захисту учасників УБД; встановлено фінансовий механізм реалізації державної політики; Показано динаміку соціальних витрат з державного бюджету України на соціальне забезпечення ветеранів протягом 2014-2023 років та його використання учасниками АТО; зору її адаптивно-психологічного та інформаційно-комунікативного забезпечення.

3. Державна політика з соціального захисту учасників АТО здійснюється за допомогою практичних рекомендацій, спрямованих на покращення інституційно-правових, соціоекономічних. Виділено необхідність розробки та затвердження державного плану щодо модернізації соціального захисту ветеранів війни, який вводить зміни та кроки для надання допомоги учасникам УБД у створенні власної системи соціального захисту та їхньої реінтеграції в суспільство. Додатково, необхідно забезпечити стійку фінансову базу, залучити бізнес, створити соціальні партнерства та використовувати соціальний та людський капітал.

4. Запропоновано впровадження активної моделі соціального захисту для учасників УБД, що базується на реальному спілкуванні між суб'єктами та об'єктами соціального захисту, розвитку соціального партнерства та соціального капіталу, пріоритету інновацій та нововведень, використанні потенціалу індивідуального самозахисту. Необхідно перейти від патерналізму до створення умов для реабілітації, розвитку людського потенціалу та самоорганізації учасників УБД. Держава повинна відігравати ключову роль у соціальному захисті, поліпшуючи інституційно-правові основи, підвищуючи громадську обізнаність через партнерство між державою та громадським сектором,

розвиваючи механізми зворотного зв'язку для учасників УБД. Крім того, уряд має тісно контролювати їхню діяльність для забезпечення відповідності всім відповідним регулятивним стандартам. Нові інструменти, інновації та нововведення будуть використовуватися для створення гнучкої системи, що забезпечить соціальну стабільність та підвищення ефективності соціального захисту серед учасників УБД.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрусів, Л. (2017). Теоретико-правові засади системи нормативно-правових актів. *Підприємництво, господарство і право*, (4), 128-131.
2. *Бюджетний кодекс України*. Офіційний вебпортал парламенту України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>
3. Гордієнко, Є. П. (2020). Інституційне забезпечення реалізації державної політики соціального захисту учасників бойових дій. *Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. пр.*, (2(58)), 231-239.
4. Гордієнко, Є. П. (2017). Особливості державної політики у сфері соціального захисту військовослужбовців. *Проблеми управління соціальним і гуманітарним розвитком: матеріали XI регіон. наук.-практ. конф. за міжнар. участю, 1 грудня 2017 р.*, Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 336-338.
5. Ковбасюк, Ю. В., Ващенко, К. О., & Сурмін, Ю. П. (Eds.). (2014). *Державна політика: підручник*. Київ: НАДУ.
6. *Деякі питання надання фінансової підтримки громадським об'єднанням ветеранів*. Офіційний вебпортал парламенту України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-2018-%D0%BF>
7. *Аналітика судових рішень, винесених за результатом розгляду кримінальних проваджень за статтею 435-1 КК України – образа честі і гідності військовослужбовця, погроза військовослужбовцю*. Юридична Сотня - Юридична сотня – громадська організація, яка надає правову допомогу учасникам російсько-української війни та їхнім родинам. (2023, September 27). <https://legal100.org.ua/diialnist/analitika/>
8. *Офіційний сайт Міністерства у справах ветеранів України*. (2020). <https://mva.gov.ua/ua>
9. *Офіційний сайт Міністерства фінансів України*. (2020). <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/>

10. *Міністерство соціальної політики України.* (2020).
<https://www.msp.gov.ua/news/18260.html>
11. *Питання діяльності Міністерства у справах ветеранів України:* (2024) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/986-2024-%D0%BF>
12. *Питання забезпечення учасників антитерористичної операції та сімей загиблих учасників антитерористичної операції земельними ділянками:* (2022) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2022-%D1%80>
13. *Положення про Міністерство у справах ветеранів України.* (2023)
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1175-2021-%D0%BF>
14. *Про боротьбу з тероризмом:* (2021)
<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/638-15>
15. *Про відзнаку Президента України «За участь в антитерористичній операції»* <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/53/2016>
16. *Про військовий обов'язок і військову службу:* (2022)
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12>
17. *Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо надання статусу та соціальних гарантій окремим особам із числа учасників антитерористичної операції* (2019) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/329-20>
18. *Про Державний бюджет України* (2020):
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/294-20>
19. *Про додаткові заходи щодо соціального захисту учасників антитерористичної операції:* <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/150/2015>
20. *Про Єдиний державний реєстр ветеранів війни:*
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/700-2019-%D0%BF>
21. *Про зайнятість населення: Закон України від* (2012)
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>
22. *Про заохочення військовослужбовців учасників антитерористичної операції від* (2014) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/480/2014>

23. *Про затвердження державної цільової програми з медичної, фізичної реабілітації та психосоціальної реадaptaції постраждалих учасників Революції Гідності, учасників антитерористичної операції та осіб, які брали участь у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації в Донецькій та Луганській областях, забезпеченні їх здійснення, на період до 2023 року.* Офіційний вебпортал парламенту України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1021-2018-%D0%BF#Text>

24. *Про заохочення військовослужбовців-учасників антитерористичної операції* <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/480/2014>

25. *Про затвердження Державної цільової програми з медичної, фізичної реабілітації та психосоціальної реадaptaції постраждалих учасників Революції Гідності, учасників антитерористичної операції та осіб, які брали участь у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації в Донецькій та Луганській областях, забезпеченні їх здійснення, на період до 2023 року* <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1021-2018-%D0%BF#Text>

26. *Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для здійснення заходів із соціальної та професійної адаптації учасників антитерористичної операції та осіб, які здійснювали заходи із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях* <https://ips.ligazakon.net/document/view/KP150179?an=1>

27. *Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для здійснення заходів із психологічної реабілітації постраждалих учасників Революції Гідності, учасників антитерористичної операції та осіб, які здійснювали заходи із забезпечення національної безпеки і*

оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/497-2017-%D0%BF>

28. Про затвердження Порядку надання та позбавлення статусу учасника бойових дій осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України і брали безпосередню участь в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення чи у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації в Донецькій та Луганській областях, забезпеченні їх здійснення <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/413-2014-%D0%BF>

29. Про затвердження Порядку організації соціальної та професійної адаптації учасників антитерористичної операції та осіб, які здійснювали заходи із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/432-2017-%D0%BF>

30. Про захист конституційних прав громадян на землю <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2375-15> (дата звернення: 12.01.2020).

31. Про Збройні Сили України <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1934-12/para0147#o147>

32. Про інформацію: Закон України <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>

33. Про лікарські засоби <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/123/96-%D0%B2%D1%80>

34. Про Національну гвардію України <https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/876-18>

35. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12>

ДОДАТОК А

Основні нормативно-правові акти щодо соціального захисту учасників бойових дій

Класифікаційна ознака	Види нормативно-правових актів	Нормативно-правові акти
За юридичною чинністю	Законні НПА (визначають державну політику та регулюють відносини у сфері соціального захисту ветеранів)	Конституція України від 28.06.1996 №254к/96-ВР, Закони: «Про Збройні Сили України» від 06.12.1991 №1934-ХІІ (<i>Про Збройні Сили України</i>), «Про Національну гвардію України» від 13.03.2014 №876-VII (<i>Про Національну гвардію України</i>), «Про Службу безпеки України» від 25.03.1992 №2229-ХІІ (<i>Про Службу безпеки України</i>), «Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України» від 07.03.2002 №3099-ІІІ (<i>Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України</i>), «Про боротьбу з тероризмом» від 20.03.2003 №368-ІV (<i>Про боротьбу з тероризмом</i>), «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22.10.1993 №45 (<i>Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту</i>), «Про ратифікацію Угоди про взаємне визнання пільг і гарантій для учасників та інвалідів Великої Вітчизняної війни, учасників бойових дій на території інших держав, сімей загиблих військовослужбовців» від 26.04.1996 №144/96-вр (<i>Про ратифікацію Угоди про взаємне визнання пільг і гарантій для учасників та інвалідів Великої Вітчизняної війни, учасників бойових дій на території інших держав, сімей загиблих військовослужбовців</i>), «Про зайнятість населення» від 05.07.2012 № 5067-VI (<i>Про зайнятість населення</i>),
	Підзаконні НПА (відіграють допоміжну і деталізуючу роль)	Указ Президента України, Постанови Кабінету Міністрів України, Накази центральних органів виконавчої влади Рішення органів місцевого самоврядування, Рішення всеукраїнських/місцевих референдумів
За суб'єктами нормотворчості	Акти Верховної Ради України (закони, постанови)	Закони (законні НПА) та Постанови Верховної Ради України: «Про встановлення Дня українських миротворців» від 21.05.2013 № № 292-VII, «Про вшанування героїв АТО та вдосконалення національно-патріотичного виховання дітей та молоді» від 12.05.2015 №372-VIII (<i>Про вшанування героїв АТО та вдосконалення національно-патріотичного виховання дітей та молоді</i>), «Про Заяву Верховної Ради України «Про відсіч збройній агресії Російської Федерації та подолання її наслідків» від 21.04.2015 № 337-VIII (<i>Про Заяву Верховної Ради України (Про відсіч збройній агресії Російської Федерації та подолання її наслідків)</i>)

Продовження додатка А

Акти Президента України (укази і розпорядження)	Укази Президента України: Про День вшанування учасників бойових дій на території інших держав від 11.02.2004 № 180/2004, «Про надання статусу учасників бойових дій громадянам України, які брали участь у міжнародних миротворчих операціях» від 17.06.2008 N 550/2008 (Про надання статусу учасників бойових дій громадянам України, які брали участь у міжнародних миротворчих операціях), «Про невідкладні заходи щодо забезпечення додаткових соціальних гарантій окремим категоріям громадян» від 29.10.2014 №835/2014 (Про невідкладні заходи щодо забезпечення додаткових соціальних гарантій окремим категоріям громадян), Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 18 лютого 2015 року «Про заходи щодо створення належної матеріально-технічної бази для лікування, реабілітації та оздоровлення військовослужбовців та інших осіб, які брали безпосередню участь в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення, а також учасників бойових дій та інвалідів війни» від 12. 03. 2015 № 140/2015,(Про заходи щодо створення належної матеріально-технічної бази для лікування, реабілітації та оздоровлення військовослужбовців та інших осіб, які брали безпосередню участь в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення, а також учасників бойових дій та інвалідів війни) №936/2014-рп та ін.
Акти Кабінету Міністрів України (постанови і розпорядження)	Постанови КМУ «Про встановлення щомісячної державної адресної допомоги до пенсії інвалідам війни та учасникам бойових дій» від 28.07.2010 № 656 (Про встановлення щомісячної державної адресної допомоги до пенсії інвалідам війни та учасникам бойових дій),
У просторі	Закони «Про оборону України» від 06.12.1991 № 1932-ХІІ (Про оборону України) «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях» від 18.01.2018 № 2268-VІІІ (Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях),

спеціальної дії, які поширюють чинність на певну категорію осіб)	Закони «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22.10.1993 №45 (<i>Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту</i>), «Про поліпшення матеріального становища учасників бойових дій та інвалідів війни» від 16. 03. 2004 № 1603-IV (<i>Про поліпшення матеріального становища учасників бойових дій та інвалідів війни</i>) , «Про Єдиний державний реєстр ветеранів війни» від 14.09.2019 №700 (<i>Про Єдиний державний реєстр ветеранів війни</i>), «Про затвердження Порядку надання та позбавлення статусу учасника бойових дій осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України і брали безпосередню участь в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення» від 20.08.2014 № 413 (<i>Про затвердження Порядку надання та позбавлення статусу учасника бойових дій осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України і брали безпосередню участь в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення</i>)
Індивідуальні або виняткові (рішення про присудження статусів УБД нагород, премій, представлення до чергового звання тощо)	Постанови КМУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо надання статусу та соціальних гарантій окремим особам із числа учасників антитерористичної операції» від 04.12.2019 № 329-IX (<i>Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо надання статусу та соціальних гарантій окремим особам із числа учасників антитерористичної операції</i>), Указ Президента «Про відзначення державними нагородами України з нагоди Дня вшанування учасників бойових дій на території інших держав» від 15.02.2017 № 36/2017 (<i>Про відзначення державними нагородами України з нагоди Дня вшанування учасників бойових дій на території інших держав</i>)